

hebben onderzoek gedaan naar de beweegredenen van 'gewone' mensen om zich bij de NSB aan te sluiten. Uit de ongeveer 10.000 leden die de NSB in Amsterdam telde hebben ze 60 willekeurige persoonsdossiers onderzocht. De 60 dossiers komen uit het Centraal Archief van Bijzondere Rechtspleging en zijn samengesteld uit brieven, belastende documenten en getuigenissen van de verdachte en mensen uit zijn of haar omgeving. Het boek van de twee jonge historici leest gemakkelijk en geeft een duidelijk beeld van wat de NSB voor de leden en aspirant-leden in petto had. De NSB'ers moesten zich 'lid van een grote familie voelen' waar het 'gezellig' toeven was. Onder

de vlag van de NSB werden er allerlei activiteiten georganiseerd en cursussen gegeven: kook- en naaicursussen, stampotmaaltijden en de bekende landdagen. Uit de verslagen van de NSB-leden blijkt dat de NSB een fanatieke club was die vooral ook een gezellige vereniging wilde zijn. Iets wat natuurlijk niet zo vreemd was in het sterk verzuilde Nederland. Alleen al in 1944 vonden in het district Amsterdam 66 openbare zaalvergaderingen, 543 besloten vergaderingen, 165 kameraadschapsavonden, 29 filmavonden en 155 praatavonden plaats. Toen duidelijk werd dat de kansen van de NSB in de oorlog keerden, bleef het NSB-ledenblad oproepen tot actie en verbondenheid.

Er is veel aandacht voor de manier waarop (sommige) NSB'ers actief meededen aan de zoektocht naar joden in Amsterdam: de beruchte Jodenjagers van de Colonne Henneicke krijgen in het boek veel aandacht. Ook gaan de auteurs in op de laatste oorlogsmaanden waarin sommige NSB'ers eieren voor hun geld kozen: een brutale NSB'er is zelfs bij een pensionhoudster langs geweest om te vragen of hij van haar mooie schuilplaats gebruik mocht maken; hij kende deze schuilplaats omdat hij als Jodenjager de familie van de pensionhoudster in die schuilplaats had getraceerd en laten oppakken.

Ben Vriesema

JOHN LANCHESTER. DE KAPITALE CRISIS. DE ONDERGANG VAN DE WERELDECONOMIE (PROMETHEUS: AMSTERDAM 2010) 293 BLZ., € 22,50.

CRISIS. THEMANUMMER VAN HOLLAND. HISTORISCH TIJDSCHRIFT (VERLOREN: HILVERSUM 2010). 1.05 NUMMER € 15,-, JAARABONNEMENT (VIER NUMMERS) € 35,-.

Het is crisis, maar we merken er nog niet zo veel van. En 'we' zijn dan de burgers van Nederland. Maar in Griekenland, IJsland, Ierland, Spanje en Portugal weten ze er inmiddels alles van. Als echter het kabinet-Rutte straks echt kan gaan bezuinigen, dan zullen we het hier ook merken.

Crises en kapitalisme zijn onafscheidelijk, hoe vaak er de laatste decennia ook beweerd werd dat er nooit meer een crisis zou komen: eerst omdat we Keynes hadden, toen omdat we Keynes *niet* meer hadden, vervolgens vanwege het internet (de 'nieuwe' economie), en tenslotte, voordat de voorlopig laatste crisis toesloeg, omdat er nu wiskundige modellen

waren die de hele economische werkelijkheid konden beschrijven. Behalve die van de crisis dus... In het voorwoord bij het themanummer *Crisis*, schrijven de samenstellers dat na iedere crisis een ieder het er over eens is dat er lessen uit het verleden getrokken moeten worden, maar als het weer een tijdje goed gaat met de economie blijven die goede voornemens snel vergeten te zijn. In het nummer worden een aantal historische crises besproken. Wat opvalt is dat ze allemaal dezelfde oorzaken hebben. De Tulpengekte uit 1636-1637, de South Sea Bubble uit 1720 en de beursramp van 1907: het kwam allemaal neer op hebzucht, naïviteit en kuddegedrag. Gelukkig

leidden niet al deze beurscrises tot een economische neergang, maar soms waren ze wel voorbodes van een depressie. Zoals die van 1929.

De huidige crisis werd niet aangekondigd op de beurs. Het zich na de economische en morele ineenstorting van het communisme superieur wanende kapitalisme is na 1989 volkomen ontspoord. Het Westen had de ideologische schoonheidswedstrijd gewonnen en kon nu haar ware gezicht laten zien: de verzorgingsstaat kon verwijderd worden uit de etalage van het kapitalisme. Het grote graaien kon beginnen; hebzucht was ineens een deugd. De banken

gingen zich steeds gevaarlijker gedragen, hoewel ze dat zelf niet als een probleem zagen. Men meende dat de alsmaar ingewikkelder wordende constructies de risico's telkens beter afdekten. Maar in werkelijkheid was de risicospreiding totaal ondoorzichtig geworden. Omdat China de Amerikaanse markt overspoelde met goedkope producten en ondertussen ook Amerikaanse

obligaties bleef kopen, bleef de rente en de inflatie in de Verenigde Staten laag. Hierdoor werd de vastgoedmarkt overzees wel bijzonder aantrekkelijk: iedereen, zo leek het, moest met de sterk stijgende huizenprijzen en goedkoop geleend geld wel een huis kunnen kopen. En omdat de banken de risico's konden doorverkopen, leek er niets meer te kunnen misgaan.

Want als een hypotheeknemer in gebreke bleef, was er voor de bank die de hypotheek had verstrekt toch niets meer aan de hand: het risico was allang doorverkocht en niemand wist meer aan wie. Inmiddels weten we waar dit toe geleid heeft. Lanchester heeft een fascinerend boek geschreven.

Hans Pols

MAX CAHEN, IK HEB DIT ALLES OPGESCHREVEN... VUGHT-AUSCHWITZ-VUGHT (UITG. WOLFAERT: 'S-HERTOGENBOSCH 2010), 192 BLZ., PRIJS € 17,50.

'Ik heb dit alles opgeschreven voor diegenen onder mijn nakomelingen, die opgroeiend in een volmaakt andere wereld, willen weten hoe mensen in mijn tijd geleefd en overleefd hebben.'

Zo besloot de Joodse overlevende Max Cahen in 1975 zijn oorlogsmemoires. Met een verbluffende precisie vertrouwde hij de herinneringen aan vervolging en deportatie aan het papier toe. Pas vorig jaar zijn die uitgegeven. Max Cahen (1905-1995) was directeur van een familieonderneming in verpakkingspapierwaren

en woonde in Vught. Op de foto van de gasten bij zijn bruiloft in 1940 ontwaart hij familieleden die korte tijd later zouden worden vermoord. Daar begint zijn relaas. In 1941 trad hij in dienst bij de Joodse Raad, de schakel tussen de bezetter en het Joodse volksdeel. Hij moest een vakopleiding opzetten. In die functie mocht hij in 1941-1942 nog heel lang vrij door het land reizen, met een sper-stempel dat hem *bis auf Weiteres* beschermde

tegen deportatie. Ook toen de Joden uit zijn woonplaats in de kampen verdwenen, bleef hij nog thuis wonen. Zo goed hij kon, hielp hij gevangenen in kamp Vught, onder meer door de aller-noodzakelijkste medische verzorging te regelen. Ook speelde hij postbode en raadde andere Joden aan onder te duiken. Hij werd er inkoper voor het Philips-Kommando dat - zoals de bekende lijst van Schindler - de redding bracht voor een aantal Joden. Alleen al de dagelijkse maaltijd, de Philipprak, betekende een fysieke en morele steun voor gevangenen in de werkplaats. Cahen kon in zijn functie kamp Vught in- en uitlopen en vrij reizen (zij het alleen derde klas, staand). Het was een merkwaardig schouwspel: de man met zijn Jodenster reisde soms samen met een SS-officier. Maar in 1944 moest ook Cahen op transport. Via Westerbork belandde hij in Auschwitz, waar hij twee maanden verbleef. Het begin van zo'n kampdag beschrijft hij: 'Je werd 's ochtends vroeg gewekt door de zaaloudste die je de brits afsloeg, naar het washok, waar je moest dringen om een

kraan te bemachtigen. Het water dat eruit kwam, had een typische moerasstank. Een stuk kleizeep moest het vuil verwijderen en je eigen hemd diende als handdoek. Daarna haalde je met een blik een soort ersatzkoffie en een stuk brood. Vervolgens ging je naar het appèl in de gang van de barak...' Later zat Cahen nog een tijdlang in Gross-Rosen. Wonder boven wonder overleefde hij de kampen. Na een lange thuisreis stapte hij in juni 1945 in Vught uit de trein, vel over been. De hereniging met zijn vrouw Jet en het zien van zijn dochtertje Truus van anderhalf beschrijft Cahen tamelijk onaangedaan. 'Ik was een vreemde geworden van mijn eigen omgeving.' In 1972 keerde Cahen terug naar de plekken des onheils. Hij schreef daarvandaan brieven aan zijn zoon. Die vormen, samen met een korte levensschets van Jet Cahen-Elion, de epiloog van dit bijzondere boek. Bijzonder, omdat het laat zien hoe de mens in uitzonderlijke omstandigheden ver boven zijn eigen vermogen kan uitstijgen.

Jan van Oudheusden